

Πρωτοποριακοί ποιητές κι Οκτωβριανή Επανάσταση: Προτάσεις για το ρώσικο φουτουρισμό

(Διαφορές του από τον ιταλικό

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ποιητικής του)

Το πιο προχωρημένο και δημιουργικό πρωτοποριακό λογοτεχνικό κίνημα τα χρόνια του '10 αλλά και του '20 στη Ρωσία, κι ύστερα από την Οκτωβριανή επανάσταση στη Σοβιετική Ένωση, πρέπει να θεωρείται, χωρίς καμιά ουσιαστική αμφιβολία, ο φουτουρισμός. Πράγματι, είτε από την άποψη της χρονικής του διάρκειας τον μελετήσουμε, είτε από την άποψη της δυναμικής του, της εξελικτικότητας ή της ποιητικής του έντασης, ο φουτουρισμός δεν παύει να είναι, από τα πρώτα κιόλας χρόνια της δεκαετίας του 1910 ως και τα τέλη σχεδόν της δεκαετίας του 1920, το κυρίαρχο πρωτοποριακό, λογοτεχνικό κυρίως κίνημα, αλλά καθοριστικό επίσης στην επίδρασή του και σε άλλους καλλιτεχνικούς χώρους. Αποφασιστικό ρόλο παίζουν σ' αυτό τα έργα των μεγάλων ποιητών Χλέμπνικοφ και Μαγιακόφσκι, αλλά και των άλλων σημαντικών εκπροσώπων του κινήματος: Κρουτσόνιχ, Καμένσκι, Ασέγιεφ, Κούσνεφ, Μπουρλιούκ κ.ά. Η πρωτοποριακή αναζήτηση και έρευνα αυτών των ποιητών μπροστά σε κρίσιμότες περιστάσεις και μέσα σε κοσμογονικά, επαναστατικά γεγονότα που θα λάβουν χώρα, δε θα πάψει να ανανεώνεται και να πλουτίζεται συνεχώς, δηλαδή δε θα πάψει να είναι ζωντανή και δημιουργική. Πρέπει, με άλλα λόγια, να τονίσουμε εδώ ότι η πρωτοποριακή αυτή τους έρευνα κι αναζήτηση ταυτίζεται με μια γενικότερη *στάση ζωής*, μ' έναν ιδιαίτερο «τρόπο» που διέθεταν οι περισσότεροι εκπρόσωποι του ρώσικου φουτουρισμού, για να διευρύνουν τα όρια της ποιητικής τους εργασίας, έτσι που το *προσωπικό ν' ανοίγεται στο συλλογικό, να συντονίζεται με τις δυναμικές του εκφράσεις*, που το επηρέαζαν κιόλας αποφασιστικά, πέρα από εύκολους ψυχολογισμούς ή τις συνηθισμένες, χιλιοδοκιμασμένες συναισθηματικές «διακυμάνσεις». Πράγματι, τα βιογραφικά τους δεδομένα τείνουν να ταυτιστούν δυναμικά —πέρα από τις διαφορές που παρουσιάζουν μεταξύ τους— με την *πραγματική επαναστατική έκφραση* που, κατά κάποιο τρόπο, δεν έπαψε να τα διέπει, να τα συντονίζει και να τα «συνέχει» σε ορισμένες φάσεις, ώστε να ξεπεραστούν με διαλεκτικό τρόπο οι αντιθέσεις τους, οι ίδιες αυτές που επίσης τους ενεργοποιούσαν και τους οδηγούσαν προς αυτή την ουσιαστική έκφραση.

Η επαναστατικότητα της έκφρασης, *η ρήξη τους με τις παραδομένες, παραδοσιακές γραφές* και τις ανάλογες εκφράσεις στους χώρους των άλλων τεχνών, θα τους προσανατο-

λίσσει και θα τους κατευθύνει προς την επαναστατική σκέψη και πράξη πολύ πιο πριν από την οχτωβριανή επανάσταση, από το τέλος κιόλας της πρώτης δεκαετίας του αιώνα μας: δες, για παράδειγμα, τις περιπτώσεις του Μαγιακόφσκι ή του Κρουτσόνιχ, που συμμετέχουν από εκείνη κιόλας την εποχή σε διάφορες επαναστατικές δραστηριότητες ως μέλη του μπολσεβίκικου κόμματος, συλλαμβάνονται, φυλακίζονται κ.λπ. Ο Μαγιακόφσκι σ' ένα ανεπίδοτο τελικά, αλλά ουσιαστικής σημασίας, γράμμα που γράφει στη Μόσχα την 1η Σεπτεμβρίου του 1922 και το απευθύνει, όπως φαίνεται, σε ανώτερα μέλη του κόμματος, καθορίζει με τον ακόλουθο τρόπο τις σχέσεις τους με την επανάσταση:

«Ο φουτουρισμός ως κίνημα με ομοιογένεια και καθορισμένο περίγραμμα δεν υπήρχε στη Ρωσία πριν από την οχτωβριανή επανάσταση.

Οι κριτικοί βάφτιζαν έτσι ό,τι το καινούριο υπήρχε με την επαναστατική σημασία του όρου.

Ιδεολογική συνοχή δεν υπήρχε παρά στη δική μας φουτουριστική ομάδα, που ονομαζόταν (άτοπα) κυβο-φουτουριστική (Χλέμπνικοφ, Μαγιακόφσκι, Μπουρλιούκ, Κρουτσόνιχ, Καμένσκι, Ασέγιεφ, Τρετιάκοφ, Κούσνεφ).

Δεν είχαμε τον καιρό να αφιερωθούμε στη θεωρία της ποίησης, προσφέραμε την πρακτική.

Το μοναδικό μανιφέστο αυτής της ομάδας ήταν ο πρόλογος στη συλλογή *Χαστούκι στο γούστο του κοινού*, που δημοσιεύτηκε το 1913. Είναι ένα ποιητικό μανιφέστο, που έκφραζε με συγκινησιακά συνθήματα τους στόχους του φουτουρισμού. Η οχτωβριανή επανάσταση χάραξε μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην ομάδα μας και σε μια ολόκληρη σειρά από φουτουροειδείς ομάδουλες, που γύρισαν την πλάτη στην επαναστατική Ρωσία. Η επανάσταση μάς οργάνωσε έτσι σε ομάδα «κομμουνιστών - φουτουριστών», που έχουμε για λογοτεχνικούς στόχους μας:

1) Να επικυρώσουμε την τέχνη του λόγου (ως) κυριαρχία της γλώσσας, όχι ως αισθητική επιτήδευση αλλά ως ικανότητα για εκπλήρωση οποιασδήποτε προσπάθειας με μέσο το λόγο.

2) Να ενεργήσουμε για κάθε προσπάθεια που μας προτείνει το παρόν — και γι' αυτό το σκοπό πρέπει:

α) Να αφιερωθούμε σε μια εργασία πάνω στο λεξιλόγιο (δημιουργία νεολογισμών, ενορχήστρωση πάνω στις ηχητικότητες κ.λπ.).

β) Να αντικαταστήσουμε τη συμβατική μετρική των ιάμβων και των τροχαίων με την πολυρυθμία της ίδιας της γλώσσας.

γ) Να επαναστατικοποιήσουμε τη σύνταξη (απλοποίηση των συνδυαστικών μορφών των λέξεων και δύναμη των ασυνήθιστων χρήσεων κ.λπ.).

δ) Να ανανεώσουμε τη σημαντική των λέξεων και τους συνδυασμούς τους.

ε) Να δημιουργήσουμε μοντέλα (πρότυπα) για την κατασκευή θεμάτων που να κάνουν αίσθηση.

στ) Να καταδείξουμε την αξία «αφίσσα» της λέξης κ.λπ.

Η πραγματοποίηση στο χώρο της γλώσσας των προσπαθειών που προαναφέραμε θα δημιουργήσει τη δυνατότητα να ανταποκριθούμε στις ανάγκες που υπάρχουν στους πιο διαφορετικούς χώρους της μορφοποίησης του λόγου (μορφές, άρθρα, είδηση, ποίηση, σατυρικοί στίχοι, επιγραφές, ανακοίνωση, έκκληση, διαφήμιση κ.λπ.).».

Πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι αυτό το γράμμα του Μαγιακόφσκι για το φουτουρισμό, πέρα από κάποιες δευτερεύουσες σημασίας ανακρίβειες ή υπερβολές, λέει την αλήθεια για τις σχέσεις που αποκαταστάθηκαν σχεδόν αμέσως ανάμεσα στους φουτουριστές και την επανάσταση: σχέσεις που θα εξακολουθήσουν άλλωστε να υπάρχουν, με μεγαλύτερη ή με μικρότερη ένταση και παρά τους κλυδωνισμούς της ιστορίας, ως τα τέλη σχεδόν της δεκαετίας του 1920, χάρη κυρίως στις προσπάθειες του Μαγιακόφσκι και μερικών ακόμη ποιητών, ζωγράφων, κριτικών ή θεωρητικών που συνεργάζονται στα περιοδικά *ΛΕΦ: Αριστερό Μέτωπο Τέχνης* και *ΝΕΟ ΛΕΦ*, και που εκφράζουν βέβαια τις έρευνες και τις αναζητήσεις ενός ευρύτερου πρωτοποριακού καλλιτεχνικού χώρου.

II

Έστω και αν στοιχεία της μετέπειτα φουτουριστικής ποιητικής διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν, σε εμβρυακή βέβαια κατάσταση, σε ποιήματα κυρίως του Χλέμπνικοφ ή ακόμη κι ορισμένων άλλων Ρώσων ποιητών, που γράφονται και δημοσιεύονται στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του αιώνα, πρέπει να σημειώσουμε εδώ ότι η ρώσικη φουτουριστική ομάδα οργανώνεται κι αρχίζει τις δραστηριότητές της τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1910, παράλληλα με άλλες πρωτοποριακές ομάδες του εικαστικού ιδίως χώρου, με τις οποίες διατηρεί κιόλας στενές και δημιουργικές σχέσεις. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι οι διάφοροι τύποι εκδόσεις των φουτουριστών ποιητών τα χρόνια αυτά συνοδεύονται με εξώφυλλα, σχέδια, γραβούρες κ.λπ. πρωτοποριακών ζωγράφων και ότι στο ίδιο το φουτουριστικό κίνημα συμμετέχουν ορισμένοι ζωγράφοι που γράφουν και θεωρητικά ή λογοτεχνικά κείμενα ή ακόμη πολλοί από τους ποιητές έχουν αναπτύξει λίγο ή πολύ και τις εικαστικές τους ικανότητες — Μαγιακόφσκι, Κρουτσόνιχ, Χλέμπνικοφ κ.ά. Όσο για την κατεξοχήν έκφραση στον εικαστικό χώρο του ρώσικου φουτουρισμού, το λεγόμενο «κυβοφουτουρισμό», πρέπει να τονίσουμε εδώ πως συγκεντρώνει στις αρχές της δεκαετίας του 1910 τα πιο μεγάλα και δυναμικά ταλέντα της ρώσικης ζωγραφικής — Μάλεβιτς, Μπουρλιούκ, Τάτλιν κ.α. — και θα χρειαζόταν ειδική μελέτη. Το τέλος του 1912 και οι αρχές του 1913 παίζουν πάντως έναν καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα εξέλιξη του φουτουρισμού στη Ρωσία και στη Σοβιετική Ένωση: γράφονται τότε και δημοσιεύονται πολύ σημαντικά ποιητικά έργα, προσωπικές συλλογές, συλλογικά βιβλία, περιοδικά κ.λπ. Στην περίοδο αυτή δημοσιεύεται επίσης ως πρόλογος στη συλλογή κειμένων των Ρώσων φουτουριστών το μοναδικό, κατά το Μαγιακόφσκι, μανιφέστο τους, που φέρνει τον ίδιο τίτλο με τη συλλογή: «Χαστούκι στο γούστο του κοινού». Παραθέτουμε ολόκληρο αυτό το θεμελιακής σημασίας κείμενο, γιατί πιστεύουμε ότι βοηθάει στην κατανόηση τόσο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ρωσικού φουτουριστικού κινήματος, όσο και των στοιχείων που το φέρνουν, εν δυνάμει τουλάχιστον, από εκείνη κιόλας την εποχή κοντά στις επαναστατικές ιδέες και στην επαναστατική προοπτική, είτε πρόκειται για αναλογίες, είτε για κριτικές προσεγγίσεις διαφόρων καταστάσεων:

«Σ' εκείνους που διαβάζουν το Καινούριο Πρώτο Απρόσμενό μας.

ΕΜΕΙΣ μονάχα είμαστε ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ του Καιρού ΜΑΣ. Χάρη σε μας, η σάλπιγγα του καιρού σημαίνει στην τέχνη του λόγου.

το χτες στενεύει. Η ακαδημία και ο Πούσκιν είναι πιο ακατανόητοι κι από τα ιερογλυφικά.

Ας πετάξουμε τον Πούσκιν, τον Ντοστογιέφσκι, τον Τολστόι κ.ά., κ.ά. πέρα και μακριά από το Σύγχρονο Ατμόπλοιο.

Όποιος δεν ξεχνά την ΠΡΩΤΗ του ΑΓΑΠΗ δε θα γνωρίσει ποτέ την τελευταία. Ποιος, μ' εμπιστοσύνη, θα πάει να δώσει την τελευταία του αγάπη στο αισχρό αρωματοπωλείο του Μπαλμόντ; Μήπως είναι η αντανάκλαση της σημερινής αντρίκιας ψυχής;

Ποιος, δειλός, θα διστάσει να ξεσκίσει τη χάριτη πανοπλία της μαύρης φορεσιάς του πολεμιστή Μπρουσόφ; Να κρύβει, ίσως, αγές μ' άγνωστες ομορφιές;

Πλύνετε τα χέρια σας που άγγιξαν τις βρώμικες ροχάλες των βιβλίων που έγγραψαν όλοι αυτοί οι αναρίθμητοι Αντρέιεφ.

Όλοι αυτοί οι Κούπριν, Μπλοκ, Σολόγκουφ, Ρεμίζοφ, Αβερτσένκο, Τσέρνι, Κούζμιν, Μπούνιν κ.ά., κ.ά., δε σκέφτονται άλλο παρά μια βίλα στην ακρογιαλιά. Η μοίρα ανταμοίβει έτσι τους ράφτες.

Ψηλά από τους ουρανοξύστες εμποτεύουμε τη μηδαμινότητά τους!...

Εγκρίνουμε να αναγνωριστούν και να γίνουν σεβαστά τα ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ των ποιητών:

1ο: Ν' αυξήσουν ΤΟΝ ΟΓΚΟ του λεξικού με αυθαίρετες ή παράγωγες λέξεις (Νεολέξη ή λέξη - καινοτομία),

2ο: να έχουν ασυμβίβαστο μίσος για τη γλώσσα που υπήρχε πριν από αυτούς,

3ο: ν' απομακρύνουν με φρίκη απ' το περήφανο μέτωπό τους το στεφάνι της γελοίας δόξας που πλέκεται με σκουπότρινιες,

4ο: να στηθούν στο συνασπισμό της λέξης «εμείς» μέσα σε μια θάλασσα από γιουχαϊσμάτα και περιφρόνηση.

Κι αν, ΑΥΤΗ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ ακόμα, στα κείμενά μας παραμένουν οι βρώμικες σφραγίδες του «ορθού λόγου» και του «καλού γούστου» σας, παρ' όλ' αυτά σπαρταρούν εκεί κιόλας ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ οι Μοχλοί της Καινούριας Ερχόμενης Ομορφιάς της Αυτόνομης Λέξης (λέξη αυτόνομη αξία).

Υπογράφουν οι:

Βλ. Μαγιακόφσκι, Βίκτορ Χλέμπνικοφ, Ντ. Μπουρλιούκ, Αλ. Κρουτσόνιχ.

Μόσχα, Δεκέμβρης 1912.»

Αν αφήσουμε στην άκρη τον υπερβολικό και ακόμη «πολεμικό» χαρακτήρα αυτού του κειμένου, πράγμα που είναι συνηθισμένο για μανιφέστο πρωτοποριακού κινήματος, δε βρισκουμε, το τονίζουμε, εδώ μονάχα αναλογίες με τις ιδέες της επανάστασης αλλά και αρκετές διαφορές, π.χ. σε ό,τι αφορά τη μεγάλη λογοτεχνική παράδοση, που οι φουτουριστές τότε την αρνούνται εντελώς, σ' αντίθεση με τον Λένιν και άλλους επαναστάτες στοχαστές, τον «ορθό λόγο» κ.λπ. Με την επανάσταση του Οχτώβρη βέβαια, μερικές από αυτές τις θέσεις των φουτουριστών θα εξελιχτούν, θα αμβλυνθούν ή και θα αλλάξουν: παράδειγμα αποτελούν ορισμένα ποιήματα του Μαγιακόφσκι —όπως αυτό που αφιερώνει στον Πούσκιν, και πιο γενικά τα ποιήματα που αφιερώνει μετεπαναστατικά στην επανάσταση— που δείχνουν μια ξεχωριστής σημασίας επαναστατική ωριμότητα, ενώ πολλά από τα ποιήματα του μεγάλου πρωτοπόρου ποιητή Χλέμπνικοφ *επεξεργάζονται κιόλας τη γλώσσα σαν μια πολυδύναμη και ζωντανή ύλη* κι αποτελούν προδρομικές αλλά και ολο-

κληρωμένες μορφές, που μας προϋδεάζουν για την εξέλιξη της ποίησης και της λογοτεχνίας γενικότερα στον αιώνα μας.

III

Αν εξετάσουμε τώρα τις σχέσεις του ρωσικού φουτουρισμού με τον ιταλικό φουτουρισμό, θα διαπιστώσουμε πολύ περισσότερες διαφορές παρά αναλογίες. Όπως σημειώσαμε και προηγουμένως, όχι μονάχα η ρωσική φουτουριστική ομάδα είχε φτιαχτεί, διοργάνωνε εκδηλώσεις και γενικά *λειτούργουσε ως ομάδα* πριν από τη διανομή —μέσα από δημοσιεύσεις— των *μανιφέστων* του Μαρινέττι, αλλά, πράγμα πιο σημαντικό ακόμη, υπάρχουν κιόλας ποιήματα και κείμενα ποιητών της ρωσικής φουτουριστικής ομάδας —κυρίως, όπως γράψαμε πιο πριν, του μεγάλου ποιητή Χλέμπνικοφ— στα οποία εγγράφονται κιόλας ορισμένες από τις βασικές σταθερές της σε εξέλιξη ιδιότυπης ποιητικής του ρωσικού φουτουρισμού. Πρέπει λοιπόν να τονίσουμε ότι οι βασικές διαφορές ανάμεσα στο ρωσικό και τον ιταλικό φουτουρισμό βρίσκονται μέσα στην ίδια την ποίησή τους. Πάνω σ' αυτό το θέμα έχει γραφεί πολύ χαρακτηριστικά (Noemi Blumenkranz Onimus): «Αν και έχουμε να κάνουμε με την ίδια θέληση διαγραφής της ανθρώπινης ψυχολογίας στη λογοτεχνία, βάζουν όμως στη θέση της διαφορετικά πράγματα. Πράγματι, οι Ιταλοί φουτουριστές την αντικαθιστούν με το προσεχτικό άκουσμα της ύλης, ενώ οι Ρώσοι την αντικαθιστούν με τη ρηματική υφή, με την απόλυτη εργασία πάνω στις λέξεις (πράγμα που τους κάνει προδρομούς των πιο σύγχρονων προσπαθειών)». Σε άλλο σημείο, πιο κάτω, σημειώνεται: «Οι δύο πορείες πάνε σ' αντίθετη κατεύθυνση: οι Ιταλοί ξεκινούν από ένα καινούριο σημαίνόμενο (αυτό των καινούριων εννοιών που επεξεργάζονται στη θεωρία τους), για να προκαλέσουν ένα καινούριο σημαίνον, μια καινούρια ποιητική μορφή· αντίθετα, οι Ρώσοι ξεκινούν από ένα καινούριο σημαίνον, για να καταλήξουν σ' ένα καινούριο σημαίνόμενο. Ενεργώντας μ' αυτό τον τρόπο τούς συμβαίνει συχνά να μένουν στο εργαστηριακό στάδιο και να καταλήγουν σε μια διαδοχή από ήχους, στερημένους από σημασία. Η ποίηση των Ιταλών φουτουριστών αντίθετα γίνεται πάντα κατανοητή, παρ' όλες τις ηθελημένα εκπληκτικές αναλογίες, και πρέπει να σημειώσουμε πως δεν ξεπερνά την απλή περιγραφή της καινούριας περιβάλλουσας πραγματικότητας...». Ο μεγάλος θεωρητικός Ρόμαν Γιάκομπσον σ' ένα πολύ σημαντικό δοκίμιό του —στο βιβλίο του *Ζητήματα πολιτικής*— αφιερωμένο στην «Καινούρια ρωσική ποίηση», τονίζει: «Στην ποίηση των Ιταλών φουτουριστών είναι τα καινούρια γεγονότα (πραγμένα), οι καινούριες έννοιες που προκαλούν την ανανέωση των μέσων, την ανανέωση της καλλιτεχνικής μορφής· μ' αυτό τον τρόπο γεννιέται, για παράδειγμα, η “parole in libertà”. Είναι μια μεταρρύθμιση (ρεφόρμα) στο χώρο της δημοσιογραφικής έρευνας (του ρεπορτάζ), όχι σ' αυτού της ποιητικής γλώσσας (...).».

Αποφασιστικό κίνητρο της ανανέωσης μένει η επιθυμία να μεταδώσουν τα νέα δεδομένα του φυσικού και ψυχικού κόσμου. Ο ρωσικός φουτουρισμός προέταξε μια τελειώς διαφορετική αρχή. «Αφού υπάρχει καινούρια μορφή, υπάρχει και καινούριο περιεχόμενο, η μορφή καθορίζει μ' αυτό τον τρόπο το περιεχόμενο. Η ρηματική μας δημιουργία ρίχνει πάνω σ' όλα ένα νέο φως. Δεν είναι τα καινούρια αντικείμενα της δημιουργίας που είναι αποφασιστικά για την πραγματική της καινοτομία. το νέο φως που ρίχνεται στον παλιό

κόσμο μπορεί να παράγει το πιο ιδιότροπο παιχνίδι». (Ο Κρουτσόνιχ, στη συλλογή *Οι τρεις*). Συνειδητοποιούμε εδώ ξεκάθαρα τον ποιητικό στόχο: είναι ακριβώς οι Ρώσοι φουτουριστές που θεμελίωσαν την ποίηση της αυτόνομης λέξης (ΣΑΜΟΒΙΤΟΕ), της λέξης μ' αυτόνομη αξία, (: η λέξη ΣΑΜΟΒΙΤΟΕ είναι νεολογισμός του Χλέμπνικοφ), σαν κανονικό, απογυμνωμένο, υλικό όργανο. Δε νοιώθουμε έκπληξη, όταν βλέπουμε πως τα μεγάλα ποιήματα του Χλέμπνικοφ αναφέρονται άλλοτε στην καρδιά της λίθινης εποχής, άλλοτε στο ρωσοϊαπωνικό πόλεμο, άλλοτε στους χρόνους του πρίγκιπα βλαντιμίρ ή στην εκστρατεία του Ασπαρούκ, άλλοτε στο παγκόσμιο μέλλον.

IV

Πιο ειδικά, για την ποιητική των Ρώσων φουτουριστών έχουμε να κάνουμε τις εξής παρατηρήσεις:

α) Έντονη και σε βάθος επεξεργασία του γλωσσικού υλικού σε δύο αδιαχώριστα επίπεδα: στο επίπεδο της σημασίας (σημαινόμενο) και κυρίως στο επίπεδο της φωνητικής, ηχητικής εικόνας των λέξεων (σημαίνον).

β) Συστηματική ανανέωση κι εμπλουτισμός του λεξιλογίου και παράλληλα βαθμιαία καταστροφή της μέχρι τότε ποιητικής σύνταξης και αντικατάστασή της από μια πιο ευλύγιτη σύνταξη και μερική κατάργηση της στίξης, για να τονιστεί *η ένταση της ρηματικής μάζας*.

γ) Καινούριοι συνδυασμοί των στοιχείων της λέξης: ρίζα, κατάληξη, προθέματα, σύνθεση ορισμένων στοιχείων μιας λέξης μ' ορισμένα στοιχεία μιας άλλης λέξης *με μέτρο την ηχητική ποιότητα των λέξεων* και τη ρυθμικότητα του κειμένου. Οι νεολογισμοί που δημιουργούνται μ' αυτό τον τρόπο εντυπώνονται με ιδιαίτερη σαφήνεια στο μυαλό και τις αισθήσεις και μας υποχρεώνουν σε *μια ενεργητική ετυμολογική σκέψη*.

δ) Ιδιότυπη χρησιμοποίηση της καθημερινής, «βάθραρης» λαλιάς, με τις ιδιομορφίες της, τους ιδιωτισμούς, τις προσμίξεις και τις αλλοιώσεις της, κι ακόμα της παιδικής γλώσσας, με τις μετατροπές που την χαρακτηρίζουν, της σύνταξης και της μορφολογίας των λέξεων.

ε) Επινόηση μιας «πέρα από το λογικό» γλώσσας: του ζαούμ, που αποτελείται από σχετικά αυθαίρετες λέξεις - ήχους, λεξιλόγιο δηλαδή που δε δημιουργείται με βάση τους δεδομένους γλωσσικούς νόμους και τους κανόνες, ούτε μιμείται την πραγματικότητα, όπως προσπαθεί να κάνει η ονοματοποιία, αλλά συνθέτει μια εφευρεμένη γλώσσα από φανταστικές, φαντασματικές λέξεις, συλλαβές ή απομονωμένα γράμματα, παρόμοιες μ' αυτές που χαράσσουν τα όνειρά μας. Πράγματι, αυτές οι μεταμορφώσεις των γλωσσικών στοιχείων φτάνουν ως την παραμόρφωση ή την αυθαιρεσία κι έχουν κάποια σχέση με το «έργο του ονείρου», που θα προσπαθήσουν να γράψουν αργότερα με τον τρόπο τους οι σουρεαλιστές. Ο Χλέμπνικοφ κάνει την προσέγγιση ανάμεσα στο ζαούμ και τη γλωσσολαλία ή τις προσευχές ορισμένων θρησκευτικών ομάδων, που είναι γραμμένες σ' ακατανόητες γλώσσες, δε παύουν όμως με το ρυθμό και τη μουσική τους να υποβάλλουν. Γενικά βέβαια, όλοι αυτοί οι γλωσσικοί μετασχηματισμοί είναι, για τη σκέψη του, ο δρόμος προς την πέρα από το λογικό παγκόσμια γλώσσα.